DOI: 10.31359/2079-6242-2022-46-96
УДК 343.62 (477)

Д. П. Євтєєва, кандидат юридичних наук, старший дослідник, заступник директора з наукової роботи Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса Національної академії правових наук України

ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСОСУВАННЯ СТ. 304 КК УКРАЇНИ (ВТЯГНЕННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ У ПРОТИПРАВНУ ДІЯЛЬНІСТЬ)*

Постановка проблеми. Втягнення неповнолітніх у кримінально протиправну та антигромадську діяльність у своїх різноманітних проявах є посяганнями, що завдають шкоду або загрожують нормальному фізичному розвитку дітей, спотворюють хибне уявлення про загальнолюдські цінності, руйнують духовне виховання житини, схиляючи її в асоціальний бік. У таких діяннях небезпеку складають як застосування до неповнолітнього особою, яка втягує, прийомів фізичного впливу, що заподіюють шкоду здоров'ю потерпілого, так і прийомів психологічно-інформаційного впливу (у виді погроз до застосування насильства чи заподіяння збитків, обману, шантажу, залякування тощо), що негативно позначається на його ментальному здоров'ї та духовному розвитку. Дитяча беззахисність та психологічна незрілість при цьому сприяють застосуванню насильницьких та маніпулятивних прийомів для досягнення правопорушником своїх цілей. У зв'язку з цим норма ст. 304 Кримінального кодексу (далі – КК) України, в якій закріплено кримінальну відповідальність за втягнення неповнолітніх у протиправну діяльність, відіграє важливу роль для забезпечення їх благополуччя та гармонійного виховання.

Щодо розглядуваної норми на практиці має місце низка невирішених питань, серед яких, зокрема, такі, що пов'язані з об'єктивною стороною відповідного кримінального правопорушення[2], а саме:

1) визначення обсягу діяння після внесення змін до норми у 2018 р.;

2) установлення моменту закінчення кримінального правопорушення та конструкції його складу.

Вирішення окреслених моментів є значимим, адже правильне та однакове застосування положень кримінального законодавства є важливим фактором його ефективності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Кримінально-правові питання зазначеного правопорушення досліджувалися у працях таких науковців, як О І. Белова, В. В. Дзундза, А. В. Ландіна, С. Г. Киренко, Д. Ю. Кондратов, В. В. Кузнецов, Л. С. Кучанська, Б. М. Орловський, Т. О. Павлова, С. П. Репецький, Н. О. Семчук, І. О. Топольскова, А. Р. Топузян та ін. Попри активну увагу до норми за ст. 304 КК України у літературі, першому з указаних питань, вочевидь, у зв'язку з його відносно нещодавньою появою, ще не було приділено помітної уваги, а друге питання й дотепер неможна вважати вирішеним.

Метою цього дослідження є формулювання пропозицій щодо розв'язання зазначених проблем.

Виклад основного матеріалу.

1. Проблема визначення обсягу діяння після внесення змін до норми.

Така проблема є порівняно новою. Із прийняттям Закону України «Про внесення змін до деяких

* *Примітка.* Зазначена публікація підготовлена в рамках виконання теми фундаментального дослідження «Теоретичні, законодавчі та правозастосовні проблеми кримінально правової охорони інформаційної безпеки в Україні», яка розробляється в Науково-дослідному інституті вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України.

[2] *Примітка.* Зазначене кримінальне правопорушення є злочином відповідно до положень ст. 12 КК України, а тому в цьому дослідженні стосовно ст. 304 КК застосовуватимуться як термін «кримінальне правопорушення», так і термін «злочин».

законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» від 22.11.2018 р. № 2617-VIII, який набув чинності 01.07.2020 р., у розглядуваній нормі відбулися зміни як у назві статті, так і в диспозиції: формулювання «втягнення неповнолітніх у *злочинну* діяльність» змінилося на «втягнення неповнолітніх у *протиправну* діяльність». При цьому примітно, що зазначений Закон, вносячи зміни й до низки інших норм КК, замінив поняття «злочинний» на «*кримінально протиправний*», зокрема, у ст. 1, 25, 27, 28, 32 та ін., однак ст. 304 КК стала винятком. На заміну поняттю «злочинний» було введено поняття «протиправний», що за обсягом є ширшим за «кримінально протиправний». У зв'язку з цим виникає необхідність вирішити питання: чи зумовили такі зміни розширення обсягу суспільно небезпечного діяння за ст. 304 КК?

Згідно з диспозицією ч. 1 цієї норми в ній передбачено відповідальність за втягнення неповнолітніх у протиправну діяльність, пияцтво, заняття жебрацтвом та азартними іграми. Певна річ, що до поняття «протиправний» входять діяння, які мають всі ознаки кримінальних правопорушень – кримінальних проступків та злочинів. Окрім того, до протиправних діянь належать й об'єктивно протиправні діяння – тобто діяння, які не мають всіх ознак кримінальних правопорушень, приміром у зв'язку з недосягненням неповнолітнім (малолітнім) віку кримінальної відповідальності за вчинене діяння. Разом із тим виникає питання щодо можливості віднесення до протиправних діянь у ч. 1 ст. 304 КК адміністративних правопорушень, окрім участі в азартних іграх, за яке встановлено адміністративну відповідальність у ст. 181 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП). Відповідно до ст. 9 КУпАП адміністративним правопорушенням (проступком) визнається ***протиправна,*** винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління та за яку законом передбачено адміністративну відповідальність. Таким чином, оскільки протиправність визначено в КУпАП ознакою адміністративного правопорушення, то слід констатувати наявність формальних підстав для висновку про охоплення поняттям «протиправне діяння» в диспозиції норми ст. 304 КК України у тому числі й різноманітних адміністративних правопорушень. Це, з одного боку. Однак, з другого боку, прийняття за основу такого тлумачення надзвичайно розширить обсяг криміналізації розглядуваного діяння у порівнянні з попередньою редакцією зазначеної норми.

Тож на сьогодні можливо виділити такі підходи до тлумачення норми ст. 304 КК в аспекті обсягу діяння:

а) вузький, що ґрунтується на основі розуміння зазначеної норми до внесення в неї змін та охоплює втягнення у:

– вчинення кримінальних правопорушень,

– вчинення діянь, які є об'єктивно кримінально протиправними;

– заняття пияцтвом, жебрацтвом;

– заняття азартними іграми;

б) буквальний, який охоплює втягнення неповнолітніх (малолітніх) у:

– вчинення кримінальних правопорушень;

– вчинення діянь, які є об'єктивно кримінально протиправними;

– заняття пияцтвом, жебрацтвом;

– вчинення адміністративних правопорушень (у тому числі у заняття азартними іграми та в інші види адміністративних правопорушень, приміром, у дрібне викрадення чужого майна).

Співставляючи обидва підходи, стосовно буквального підходу до тлумачення норми ст. 304 КК слід зробити такі зауваження:

– по-перше, за умови тлумачення діяння за ст. 304 КК як такого, що охоплює втягнення у вчинення, у тому числі, й різноманітних адміністративних правопорушень, нівелюється доцільність окремого зазначення в цій нормі такого адміністративного правопорушення, як втягнення в азартні ігри;

– по-друге, визнання у ст. 304 КК кримінально протиправним втягнення в необмежене коло адміністративних правопорушень суттєво розширить обсяг криміналізації зазначеного діяння, що в низці випадків буде невиправданим, адже втягнення в такі правопорушення може не досягати того ступеня суспільної небезпечності, що є необхідним для визнання діяння кримінально протиправним (приміром, втягнення у дрібне хуліганство (ст. 173 КУпАП), в куріння тютюнових виробів у заборонених місцях ст. 175–1 КУпАП та ін.).

У зв'язку з викладеним більш обґрунтованим та таким, що не має логічних протиріч, убачається

вузький підхід до тлумачення обсягу змісту діяння втягнення неповнолітніх у протиправну діяльність (що охоплює втягнення у вчинення кримінальних правопорушень, у вчинення діянь, які є об'єктивно кримінально протиправними, а також у заняття пияцтвом, жебрацтвом та азартними іграми)[1]. Що стосується практичної площини, вибірковий аналіз 50 вироків, винесених після набуття чинності новели у ч. 1 ст. 304 КК у липні 2020 р., дав можливість виявити лише рішення судів, в яких ця норма тлумачиться саме у вузькому значенні.

2. Проблема установлення моменту закінчення кримінального правопорушення та конструкції його складу.

На відміну від попередньої, ця проблема була актуальною від початку прийняття КК 2001 р. Стосовно застосування цієї норми Пленум Верховного Суду України (далі – Пленум ВСУ) ще у 2004 р. у постанові «Про застосування судами законодавства про відповідальність за втягнення неповнолітніх у злочинну чи іншу антигромадську діяльність» від 27.02.2004 р. №2 (далі – ППВСУ)[2] сформулював низку роз'яснень, однак визначеності розглядуваному питанню положення цієї постанови не надали. Аналіз відповідних її пунктів, що мають суперечливий характер, дозволив намітити три можливі варіанти моменту закінчення кримінального правопорушення за ст. 304 КК:

1) *ранній,* на який безпосередньо вказано в абз. 3 п. 5*:* здійснення дорослою особою дій, спрямованих на втягнення неповнолітнього у злочинну або іншу антигромадську діяльність, незалежно від того, чи вчинив неповнолітній злочин або інші антигромадські дії;

2) *середній* (випливає з тлумачення абз. 1 п. 5)*:* поява рішучості в неповнолітнього взяти участь в одному чи кількох злочинах або займатись іншою антигромадською діяльністю;

3) *пізній:* вчинення неповнолітнім хоча б одного злочину (абз. 5 п. 5) чи набуття вживання неповнолітнім спиртних напоїв, заняття жебрацтвом або азартними іграми систематичного характеру (вчинення таких дій не менше трьох разів протягом нетривалого часу) (п. 10).

Із моментом закінчення зазначеного злочину тісно пов'язане й інше питання, а саме: з'ясування конструкції його складу відповідно як усіченого, формального або матеріального.

У науковій літературі щодо цих питань слід констатувати відсутність єдності. Стосовно моменту закінчення втягнення у злочинну (протиправну) діяльність, типовою позицією є посилання дослідників на абз. 3 п. 5 ППВСУ, за яким таким моментом є здійснення дорослою особою дій, спрямованих на втягнення неповнолітнього у злочинну (наразі – протиправну) або іншу антигромадську діяльність, незалежно від того, чи вчинив неповнолітній злочин або інші антигромадські дії (тобто ранній момент закінчення злочину)[3]. Водночас є й дослідники, які підтримують і пізній момент. Зокрема, А. Р. Топузян зазначає, що втягнення неповнолітнього у злочинну діяльність необхідно вважати закінченим із моменту вчинення ним принаймні одного злочину або взяття ним участі (при посередньому виконавстві) у вчиненні одного злочину. Що ж стосується втягнення у пияцтво, заняття жебрацтвом, азартними іграми, науковцем зауважено, що у практиці, а також в науці істотної різниці у тлумаченні цих видів антигромадської діяльності та моменту закінчення злочину немає – відповідні дії визнаються систематичними, якщо вчиняються не менше трьох разів протягом нетривалого часу[4].

Стосовно ж конструкції складу кримінального правопорушення, одні дослідники вважають, що розглядуваний злочин має формальний склад (О. О. Дудоров[5], М. І. Фіалка[6] та ін.[7]), а інші – матеріальний (О. С. Бородавко[8], К. В. Джгун

[1] Євтєєва Д. П. 'Щодо обсягу діяння втягнення неповнолітніх у протиправну діяльність (ст. 304 КК України)' *Теорія та практика правозастосування в сучасних умовах державотворення*: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Івано-Франківськ, 05 травня 2023 р.). 97–99.

[2] Про застосування судами законодавства про відповідальність за втягнення неповнолітніх у злочинну чи іншу антигромадську діяльність: постанова Пленуму Верховного Суду України №2 від 27.02.2004 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-04#Text.

[3] Дудоров О, Письменський Є. та ін. *Кримінальне право (Особлива частина): підручник Т. 2.* (Елтон-2, 2012) 198; Тацій В, Борисов В, Тютюгін В та ін. *Кримінальне право України. Загальна частина: підручник. 6-те видання* (Право, 2020) 460; Джгун К, Максименко О. 'Особливості об'єктивних ознак злочинів, передбачених ст. 150–1 та ст. 304 Кримінального кодексу України' <http://jvestnik-sss.donnu.edu.ua/article/download/819/837> 29.

[4] Топузян А 'Кримінально-правова охорона моральності неповнолітніх в Україні' (дис. канд юрид наук Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України, 2018) 117–118

[5] Дудоров О, Письменський Є. та ін. 198

[6] Литвинов О, Житний О, Васильєв А та ін *Кримінальне право України (у питаннях та відповідях) : навчальний посібник* (НікаНова, 2015) 337

[7] Тацій В, Борисов В, Тютюгін В та ін. 460.

[8] Бородавко О 'Втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність як об'єкт кримінально-правового вивчення' (2011) 5 *Митна справа* 128

та О. Б. Максименко[1], А. Р. Топузян[2] та ін.). Як відмічає О. С. Бородавко, незалежно від форм злочинних дій винних осіб, спрямованих на втягнення неповнолітніх у вчинення суспільно небезпечних діянь, завжди проявляються наслідки, які найважче змінити, а саме порушення нормального морального, розумового та фізичного розвитку неповнолітніх. Такі наслідки наступають як при закінченому складі втягнення, тобто при виконанні неповнолітнім під впливом дорослого зазначених у законі дій (злочин, пияцтво, заняття жебрацтвом чи азартними іграми), так і при відмові неповнолітнього від їх вчинення[3].

За такої невизначеності ускладнюється й кваліфікація в аспекті встановлення стадії вчинення кримінального правопорушення за ст. 304 КК, зокрема, в таких випадках:

– коли втягнення не зумовило в неповнолітнього бажання та рішучості вчинити протиправні дії;

– коли неповнолітній став бажати, але не вчинив жодних протиправних дій, або коли він систематично не вживав спиртних напоїв, не займався жебрацтвом / азартними іграми.

На наш погляд, моментом закінчення досліджуваного кримінального правопорушення доцільно вважати саме *пізній момент* (вчинення неповнолітнім хоча б одного протиправного діяння / вчинення дій, спрямованих на протиправне діяння, або набуття вживанням неповнолітнім спиртних напоїв, заняттям жебрацтвом чи азартними іграми систематичного характеру), який, на відміну від інших відмічених моментів, має явні маркери реалізації умислу винного та відповідає принципу правової визначеності. Окрім того, на користь саме цієї позиції свідчить те, що віддієслівний іменник *втягнення* походить від дієслів доконаного виду *втягнути, втягти* (які відповідають на запитання «*що зробити?*»). Такі дієслова означають дію з указівкою на її обмеженість у часі, завершеність у минулому чи майбутньому, на її результативність[4]. Цілеспрямованим же результатом втягнення як діяння за ст. 304 КК і виступає залучення неповнолітнього до протиправної чи антигромадської діяльності[5].

Що стосується конструкції досліджуваного злочину, наявні підстави вважати його склад матеріальним, адже вчинення неповнолітнім певного протиправного діяння або набуття вживанням неповнолітнім спиртних напоїв, заняттям жебрацтвом чи азартними іграми систематичного характеру зумовлюють настання певних негативних наслідків для розвитку та / або здоров'я неповнолітнього.

Аналіз масиву практики з 50 вироків показав, що опис наслідків від вчинення розглядуваного злочину зустрічається лише в окремих рішеннях судів у виді, наприклад, таких формулювань: згубний вплив на неповнолітнього (малолітнього), спричинення шкоди його інтелектуальному, фізичному, психічному розвитку, деформування в його свідомості моральних цінностей, формування аморальних поглядів, шкода його моральному вихованню, духовно-моральному благополуччю, створення для нього спотворених орієнтирів, прищеплення йому асоціальних ідей, аморальних поглядів й навичок, істотний вплив на рівень злочинності неповнолітніх[6]. Проте в переважній більшості проаналізованих рішень за ст. 304 КК наслідки не визначалися, натомість, констатувалися лише факти вчинення неповнолітніми суспільно небезпечних діянь або систематичність втягнення в антигромадську діяльність. Зазначене вбачається недоліком чинної правозастосовної практики.

Таким чином, оскільки на сьогодні окреслені питання продовжують залишатися невирішеними у судовій практиці, слід констатувати, що це вимагає від Верховного Суду формулювання чіткої позиції з метою досягнення єдності в правозумінні та правозастосуванні.

---

[1] Джгун К, Максименко О. 29.

[2] Топузян А 138

[3] Бородавко О 128

[4] Загнітко А 'Словник сучасної лінгвістики : поняття і терміни'(ДонНУ, 2012) <http://surl.li/cfxtm> 112,113.

[5] Євтєєва Д. П. 'Щодо моменту закінчення втягнення неповнолітніх у протиправну діяльність' *Модернізація вітчизняної правової системи в умовах світової інтеграції: матеріали міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Кропивницький, 23–24 червня 2022 р.) 66–67.

[6] Вирок Липовецького районного суду Вінницької області від 09.03.2021 р. (справа № 136/1069/19). URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/95385685; вирок Виноградівського районного суду Закарпатської області від 13.04.2023 р. (справа № 299/2730/19). URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/110326554; Вирок Роздільняньського районного суду Одеської області від 23.09.2019 р. (справа № 511/1311/18). URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/84439091; Вирок Ставищенського районного суду Київської області від 13.07.2022 р. (справа № 378/256/22). URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/105217677; вирок Карлівського районного суду Полтавської області від 14.04.2021 р. (справа № 531/39/21). URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/96239570; вирок Білоцерківського міськрайонного суду Київської області від 13.07.2021 р. (справа № 357/3596/21). URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/98258046

Отже, проведене дослідження дало можливість дійти таких **висновків:**

1) щодо тлумачення обсягу змісту діяння втягнення неповнолітніх у протиправну діяльність більш обґрунтованим убачається вузький підхід, що охоплює їх втягнення у вчинення кримінальних правопорушень, у вчинення діянь, які є об'єктивно кримінально протиправними, а також у заняття пияцтвом, жебрацтвом та азартними іграми;

2) моментом закінчення кримінального правопорушення за ст. 304 КК України доцільно вважати саме пізній момент, а саме вчинення неповнолітнім хоча б одного протиправного діяння або набуття вживанням неповнолітнім спиртних напоїв, заняттям жебрацтвом чи азартними іграми систематичного характеру;

3) за своєю конструкцією кримінальне правопорушення за ч. 1 ст. 304 КК має матеріальний склад.

REFERENCES

List of legal documents

Cases

1. Pro zastosuvannia sudamy zakonodavstva pro vidpovidalnist za vtiahnennia nepovnolitnikh u zlochynnu chy inshu antyhromadsku diialnist [On the application by the courts of the legislation on responsibility for the involvement of minors in criminal or other anti-social activities] : postanova Plenumu Verkhovnoho Sudu Ukrainy vid 27.02.2004 r. № 2. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-04#Text (in Ukrainian)
2. Vyrok Bilotserkivskoho miskraionnoho sudu Kyivskoi oblasti vid 13.07.2021 r. (sprava № 357/3596/21). URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/98258046 (in Ukrainian)
3. Vyrok Karlivskoho raionnoho sudu Poltavskoi oblasti vid 14.04.2021 r. (sprava № 531/39/21). URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/96239570 (in Ukrainian)
4. Vyrok Lypovetskoho raionnoho sudu Vinnytskoi oblasti vid 09.03.2021 r. (sprava № 136/1069/19). URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/95385685 (in Ukrainian)
5. Vyrok Rozdilnianskoho raionnoho sudu Odeskoi oblasti vid 23.09.2019 r. (sprava № 511/1311/18). URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/84439091 (in Ukrainian)
6. Vyrok Stavyshchenskoho raionnoho sudu Kyiskoi oblasti vid 13.07.2022 r. (sprava № 378/256/22). URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/105217677 (in Ukrainian)
7. Vyrok Vynohradivskoho raionnoho sudu Zakarpatskoi oblasti vid 13.04.2023 r. (sprava № 299/2730/19). URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/110326554 (in Ukrainian)

Bibliography

Authored books

1. Dudorov O. O., Pysmensky Ye. O. ta in. Kryminalne pravo (Osoblyva chastyna): pidruchnyk [Criminal law (Special part): textbook] T. 2. (Elton-2, 2012) 704 (in Ukrainian)
2. Zahnitko A. Slovnyk suchasnoi linhvistyky : poniattia i terminy [Dictionary of modern linguistics: concepts and terms] (DonNU, 2012) <http://surl.li/cfxtm> (in Ukrainian)
3. Lytvynov O. M., Zhytnyi O. O., Vasyliev A. A. ta in. Kryminalne pravo Ukrainy (u pytanniakh ta vidpovidiakh) [Criminal law (Special part)]: navchalnyi posibnyk. (NikaNova, 2015) 337 (in Ukrainian)
4. Tatsii V, Borysov V, Tiutiuhin V ta in Kryminalne pravo Ukrainy. Zahalna chastyna: pidruchnyk. 6-te vydannia [Criminal law of Ukraine. General part: textbook. 6th edition] (Pravo, 2020) 460 (in Ukrainian)

Journal articles

5. Borodavko O. S. 'Vtiahnennia nepovnolitnikh u zlochynnu diialnist yak obiekt kryminalno-pravovoho vyvchennia' [Involvement of minors in criminal activity as an object of criminal law study] (2011) 5. Mytna sprava 128 (in Ukrainian)

Websites

6. Dzhhun K. V., Maksymenko O. B. 'Osoblyvosti obiektyvnykh oznak zlochyniv, peredbachenykh st. 150–1 ta st. 304 Kryminalnoho kodeksu Ukrainy' [Peculiarities of the objective signs of crimes provided for in the Art. 150–1 and the Art. 304 of the Criminal Code of Ukraine] 29 < http://jvestnik-sss.donnu.edu.ua/article/download/819/837> (in Ukrainian)

Thesis

7. Topuzian A. R. 'Kryminalno-pravova okhorona moralnosti nepovnolitnikh v Ukraini' [Criminal law protection of the morality of minors in Ukraine] (dys kand. yuryd. nauk. Naukovo-doslidnyi instytut vyvchennia problem zlochynnosti imeni akademika V. V. Stashysa Natsionalnoi akademii pravovykh nauk Ukrainy, 2018) 117–118. (in Ukrainian)

Conference paper
8. Yevtieieva D. P. 'Shchodo momentu zakinchennia vtiahnennia nepovnolitnikh u protypravnu diialnist' [Concerning the end of involvement of minors in illegal activities]. Modernizatsiia vitchyznianoi pravovoi systemy v umovakh svitovoi intehratsii: materialy mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (m. Kropyvnytskyi, 23–24 chervnia 2022 r.) 66–67 (in Ukrainian)
9. Yevtieieva D. P. 'Shchodo obsiahu diiannia vtiahnennia nepovnolitnikh u protypravnu diialnist (st. 304 KK Ukrainy)' [Regarding the scope of the act of involving minors in illegal activities (the Article 304 of the Criminal Code of Ukraine)]. Teoriia ta praktyka pravozastosuvannia v suchasnykh umovakh derzhavotvorennia: materialy vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii (m. Ivano-Frankivsk, 05 travnia 2023 r.) 97–99 (in Ukrainian)

Євтєєва Д. П.

Проблем застосування ст. 304 КК України (втягнення неповнолітніх у протиправну діяльність).

У статті досліджуються проблеми застосування на практиці норми ст. 304 Кримінального кодексу України, пов'язані з об'єктивною стороною відповідного кримінального правопорушення, а саме: визначення обсягу діяння після внесення змін до норми у 2018 р., установлення моменту закінчення злочину та конструкції його складу.

Виділені вузький та буквальний підходи стосовно визначення обсягу діяння. Через відсутність логічних протиріч підтримується саме вузький підхід, що охоплює втягнення у вчинення кримінальних правопорушень, у вчинення діянь, які є об'єктивно кримінально протиправними, а також у заняття пияцтвом, жебрацтвом та азартними іграми.

Що стосується установлення моменту закінчення злочину, на підставі дослідження положень постанови Пленуму Верховного Суду України «Про застосування судами законодавства про відповідальність за втягнення неповнолітніх у злочинну чи іншу антигромадську діяльність» від 27.02.2004 р. № 2 (відповідно абз. 3 п. 5, абз. 1 п.5 та абз. 5 п. 5), які мають взаємосуперечливий характер, намічено ранній, середній та пізній варіанти такого моменту. Наведено аргументи на користь того, що моментом закінчення кримінального правопорушення за ст. 304 КК України доцільно вважати саме пізній момент, а саме вчинення неповнолітнім хоча б одного протиправного діяння або набуття вживання неповнолітнім спиртних напоїв, заняття жебрацтвом чи азартними іграми систематичного характеру. Стосовно ж конструкції злочину за ч. 1 ст. 304 КК, зроблено висновок, що він має матеріальний склад. При цьому аналіз масиву практики з 50 вироків показав, що лише в окремих рішеннях судів можливо зустріти опис наслідків від вчинення зазначеного злочину.

***Ключові слова**: кримінальна відповідальність, втягнення неповнолітніх у протиправну діяльність, кримінальні правопорушення проти громадського порядку та моральності, кримінальні правопорушення проти дітей.*

Yevtieieva D. P.

Issues of application the Art. 304 of the Criminal Code of Ukraine (involvement of minors in illegal activities)

In the article the problems of applying the Art. 304 of the Criminal Code of Ukraine, related to the objective side of the corresponding criminal offense is researched, namely: determination of the scope of the act after amendments to the norm in 2018, establishment of the moment of the end of the crime and the construction of its corpus delicti.

Narrow and literal approaches to determining the scope of the act are highlighted. Due to the lack of logical contradictions, a narrow approach is supported, which includes involvement in the commission of criminal offenses, in the commission of acts that are objectively criminally illegal, as well as in drinking, begging, and gambling.

With regard to establishing the moment of the end of the crime, based on the study of the provisions of the resolution of the Plenum of the Supreme Court of Ukraine «On the application by courts of the legislation on responsibility for the involvement of minors in criminal or other anti-social activities» dated February 27, 2004 No. 2 (according to paragraph 3, item 5, paragraph 1 item 5 and paragraph 5 item 5), which have a mutually contradictory character, early, middle and late versions of such a moment are outlined. Arguments are given in favor of the fact that at the end of the criminal offense under the Art. 304 of the Criminal Code of Ukraine, it is appropriate to consider the late moment, namely the commission of at least one illegal act by a minor or the acquisition of the use of alcoholic beverages by a minor, begging

or gambling of a systematic nature. As for the construction of the corpus delicti of the crime under Part 1 of Art. 304 of the Criminal Code, it was concluded that it has a material composition. At the same time, the analysis of the array of practice from 50 verdicts showed that only in individual court decisions it is possible to find a description of the consequences of committing the specified crime.

***Key words**: criminal responsibility, involvement of minors in illegal activities, criminal offenses against public order and morality, criminal offenses against children.*

Стаття надійшла до редакції:10.10.2023 р.
Прийнята до друку: 20.11.2023 р.